

Пономаренко Я. С.

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ***УЯВЛЕННЯ ЩОДО ВЛАСНОГО ПРОФЕСІЙНОГО МАЙБУТНЬОГО
В ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ ОСОБИСТІСНОГО ЗДІЙСНЕННЯ****PERCEPTIONS OF THEIR OWN PROFESSIONAL FUTURE IN POLICE OFFICERS
WITH DIFFERENT LEVELS OF PERSONALITY'S FULFILLMENTITY**

Презентовано результати теоретичного та емпіричного дослідження уявлень поліцейських щодо власного професійного майбутнього. Теоретичні розвідки показали, що феномен професійного майбутнього в контексті часової перспективи є доволі поширеним явищем у працях науковців, однак мало робіт присвячено аналізу часової перспективи майбутнього працівників поліції. Перспектива професійного майбутнього передбачає свідоме розуміння цілей власної діяльності та свого місця в професії, вимагає від поліцейського здатності планувати своє майбутнє, устремління досягнути успіху та бажання покращити результати своєї роботи. Мета статті – емпірично дослідити особливості уявлень про власне професійне майбутнє в часовій перспективі в поліцейських із різним рівнем особистісного здійснення. Загальна чисельність вибірки дослідження становила 97 поліцейських. За допомогою Опитувальника особистісного здійснення О. Штепи з використанням процедури кластеризації за принципом k-середніх нами сформовано такі три групи поліцейських: із низьким, середнім та високим рівнями особистісного здійснення. Низький рівень особистісного здійснення виявлено у 25 осіб, середній – у 43, високий – у 29. До подальшого дослідження залучені респонденти з низьким (перша група) та високим (друга група) рівнями особистісного здійснення. Для досягнення поставленої мети дослідження застосовано Опитувальник часової перспективи Ф. Зімбардо. Емпірично встановлено, що поліцейським із низьким рівнем особистісного здійснення властиве позитивне сприйняття минулого досвіду. Однак ці досліджувані в сприйнятті подій минулого схильні вважати їх не зовсім контрольованими та не підвладними власній волі. Поліцейські першої групи є менш умотивованими на досягнення успіху в майбутньому, більш зорієтованими на отримання задоволення від сьогодення, а не від перспектив успіху в майбутньому. Поліцейські з високим рівнем особистісного здійснення є високоорганізованими, амбітними, орієтованими на досягнення успіху в майбутньому. Вони не схильні до негативних переживань щодо минулого, задоволені теперішнім, а також більш важливим для цих досліджуваних є планування перспективи та досягнення успіху в майбутньому. Слід зауважити, що надмірна орієнтація на реалізацію своїх планів та цілей може викликати відчуття стресу, оскільки подібна поведінка завжди супроводжується відчуттям нестачі часу та страхом не встигнути виконати поставлені завдання.

Ключові слова: минулий досвід, особистісне здійснення, працівники поліції, професійне майбутнє, часова перспектива.

The results of theoretical and empirical research of police officers' perceptions of their own professional future are presented. Theoretical research has shown that the phenomenon of professional future in the context of time perspective is quite common in the works of scientists, but quite a few works are devoted to the analysis of time perspective of the future for police officers. The perspective of professional future in time implies a conscious understanding of the goals of their own activities and their place in the profession, presupposes from the police the ability to plan their future, the desire to succeed and the desire to improve their work. The aim of the article is an empirical study of the peculiarities of ideas about their own professional future in the long run in police officers with different levels of personality's fulfillment. The total sample size of the study was 97 police officers. With the help of O. Shtepa's "Questionnaire of Personality's Fulfillment" using the cluster procedure on the principle of k - means, we formed three groups of police officers: with low, medium and high level of personality's fulfillment. A low level of personality's fulfillment was found in 25 people, a medium level of personality's fulfillment was diagnosed in 43 people, and a high level of personality's fulfillment was found in 29 people. Respondents with a low level of personality's fulfillment (first group) and its high level (second group) were involved in further research. To achieve the aim of the study was used "Questionnaire of Time Perspective" by F. Zimbardo. It is empirically established that police officers with a low level of personality's fulfillment are characterized by a positive perception of past experience. At the same time, these subjects in the perception of past events tend to consider them to some extent uncontrollable and beyond their control. Police officers of the first group are less motivated to succeed in the future, more focused on enjoying the present than the prospects of success in the future. Police officers with a high level of personality's fulfillment are highly organized, ambitious, and focused on achieving success in the future. They are not prone to negative feelings about the past, satisfied with the present and, at the same time, more important for these subjects is planning for the future and achieving success in the future. It should be noted that excessive focus on the implementation of their plans and goals can cause feelings of stress, as such behavior is always accompanied by a sense of lack of time and fear of not having time to complete tasks.

Key words: past experience, personality's fulfillment, police officers, professional future, time perspective.

Постановка проблеми. Розмірковувати над власним професійним майбутнім та усвідомлювати можливий вплив різних подій на подальший професійний розвиток – це показники відповідальної

та успішної особистості. Виключна зосередженість на подіях сьогодення є доволі небезпечним явищем, оскільки відсутність планування та ймовірного прогнозування може істотно вплинути на готовність

особистості змінюватися та професійно вдосконалюватися. Реформована правоохоронна система працює в доволі складних та динамічних умовах, що потребує від працівників поліції повсякчасної готовності до боротьби зі злочинністю та здатності вирішувати й інші соціальні проблеми, які входять до обов'язку поліції, однак дуже часто їм важко це зробити, зважаючи на обмеженість часу і ресурсів. Завдання правоохоронної системи – відібрати та утримати кваліфікований персонал. Для вирішення кадрових проблем потрібен якісний відбір кандидатів на службу, які матимуть достатній рівень навичок, умінь і ресурсів. Якщо людина свідомо прийшла на службу в поліцію, розділяє цінності правоохоронної системи, має відповідний набір якостей для їх реалізації, то вона і приносить користь громадськості, і зберігає власний добробут як особистості. Робота в поліції не тільки обмежується викликами сьогодення, а й потребує від поліцейського осмислення свого майбутнього в цій системі, що є активною позицією особистості, її потужним інструментом для професійної реалізації, що допомагає поліцейським попередити низку проблем у майбутньому та визначити нові можливості, щоб їх можна було реалізувати та застосувати на користь суспільства. Актуальність дослідження зумовлена гіпотезою про те, що усвідомлення власного професійного майбутнього є цінним інструментом сучасних поліцейських у профілактиці розчарування в професії та збереження власної індивідуально-професійної траєкторії.

Стан дослідження проблеми. Роздуми про майбутнє є доволі абстрактним та складним явищем, однак це лише на перший погляд, адже це доступний та ефективний спосіб підвищення своєї професійної спроможності та здійсненності. Так, J. Schafer зі співавторами вважають, що роздуми про власне майбутнє є важливою компетенцією керівника в поліції, яка допомагає передбачити нові виклики та можливості. Учені переконані, що для керівників особливо важливо вміти передбачити труднощі з відбором кандидатів на службу та з утриманням їх на посаді. У своїй роботі дослідники наводять приклад, у якому зазначається, що на початку 1980-х років Національна академія ФБР започаткувала курс для поліцейських третього рівня вищої освіти, в якому висвітлюються перспективи професійного майбутнього. Мета курсу, як зазначають учені, – сформулювати в поліцейських адекватне мислення щодо свого майбутнього та ознайомити з методами його діагностики. Розробники курсу наголошують на доступності та легкості висвітленої інформації, котра може покращити процес планування керівниками поліції та прогнозування професійного майбутнього для кожного. Автори курсу сходяться на думці, що з браком часу керівники поліції не мають змоги ознайомитися з усіма можливими дослідженнями проблеми професійного майбутнього, однак цей курс націлений на орієнтування поліцейських у проблемі дослідження майбутнього та потенційними наслідками цього процесу [11, с. 2].

Група європейських учених у 2011 році провела масштабне дослідження кар'єри працівників поліції (RECPOL), що знайшли своє відображення у подальших роботах шведських науковців (Т. Bäck із колегами [6], S. Carl зі співавторами [8] та K. Kohlström [9]).

K. Kohlström вважає, що професійний розвиток та роздуми про власне майбутнє важливі для вдосконалення професійної діяльності працівників поліції. У проведеному емпіричному дослідженні авторка дійшла висновку, що поліцейські вбачають три важливі, на їхню думку, умови, свого професійного розвитку в майбутньому: можливість отримувати додаткову формальну освіту, залучення лінійних керівників на робочому місці, доступність до подальшого професійного вдосконалення на робочому місці [9, с. 17].

У дослідженні R. Poell зі співавторами на підставі проведеного кластерного аналізу встановлено, що основна увага щодо орієнтирів у подальшому професійному майбутньому фокусується на можливостях вибору подальшого соціально орієнтованого шляху навчання, яке відіграє важливу роль у професійному становленні [10].

Для кращого розуміння уявлень щодо власного майбутнього варто зрозуміти специфіку феномену особистісної здійсненності. Так, О. Штепа пропонує це поняття розглядати як ресурсність особистості, яка допомагає людині краще зрозуміти своє життєве призначення та орієнтує в подальших діях. Дослідниця емпірично довела, що ключовими показниками особистісної здійсненності варто вважати: здатність ставити перед собою цілі, брати відповідальність за ухвалені рішення та приймати себе та інших такими, як є. О. Штепа пропонує розмежовувати зовнішню та внутрішню структуру особистісної здійсненності, котрі авторка визначає як потенціал особистості до кращого розуміння себе та людей навколо. Однак варто підкреслити думку авторки про те, що особистісна здійсненність є доволі нестабільним та не зовсім урівноваженим станом, що часто може призвести до дисгармонії, тобто або до надмірного соціального зростання, або до бажання усамітнитися та соціально ізолюватися. Запропонований опитувальник особистісної здійсненності, на думку вченої, дозволить наблизитися до розуміння професійної здійсненності в контексті життєвого та професійного шляху, встановити можливі труднощі та окреслити можливі перспективи [5, с. 218].

Н. Мілорадова навела дев'ять етапів професійного сценарного планування, який дослідниця зараховує до одного з різновидів когнітивної діяльності, що передбачає постановку цілей, завдань щодо конструювання особистого професійного майбутнього. Так, авторка пропонує розглядати професійний сценарій як покроковий план людини до самореалізації в професії, який містить низку суттєвих факторів та особливостей. Науковиця зазначає, що сценарне планування професійного майбутнього є важливим елементом професійної діяльності, однак побудова цього плану має враховувати такі критерії, як цілепокладання, аналіз

та перевірка окресленого шляху, екологічність, наявність відповідних ресурсів особистості для реалізації цілей та реалістичність [2, с. 92].

Ю. Бойко-Бузиль пропонує в період фахової підготовки поліцейських застосовувати професіографічний підхід, який дозволяє зосередити увагу на готовності фахівця до майбутньої професії, розкриває його вміння, навички та здібності до професійної діяльності. Така практика в підготовці поліцейських допоможе якісно спроектувати кар'єру молодого поліцейського (з урахуванням його сильних сторін) та орієнтуватиме в подальшій професійній діяльності, як наголошує професорка [1, с. 145].

S. Brinkman та S. Kvale пропонують використувати метод інтерв'ю під час діагностики перспектив власного професійного майбутнього, оскільки подібна процедура дозволяє учасникам заглибитися в питання, тому допомагає якісно вивчити погляди учасників, установити мотиви та дії, які вони вчинили щодо свого професійного майбутнього та розвитку [7].

Цікавою в ракурсі окресленої проблеми є думка В. Омелянської, яка вважає, що благополуччя людини залежить від здатності особистості самовизначитися та зрозуміти, ким вона є, оскільки існує зв'язок між самовизначенням і діяльністю, який зображується через осмисленість життя та подальших перспектив [3, с. 25].

Постановка завдання. Мета статті – емпірично дослідити особливості уявлень про власне професійне майбутнє в часовій перспективі в поліцейських із різним рівнем особистісного здійснення. Відповідно до мети були поставлені такі завдання дослідження: 1) теоретично проаналізувати проблеми професійного майбутнього в працях вітчизняних та закордонних учених; 2) визначити рівень особистісного здійснення поліцейських для поділу їх на групи; 3) визначити показники часової перспективи майбутнього в поліцейських із різним рівнем особистісного здійснення.

Матеріали та методи досліджень. Нами емпірично вивчено часову перспективу майбутнього в різних кластерних групах працівників поліції. Загальна чисельність вибірки дослідження становила 97 поліцейських. За допомогою Опитувальника особистісного здійснення О. Штепи з використанням процедури кластеризації за принципом k-середніх нами сформовано такі три групи поліцейських: із

низьким, середнім та високим рівнями особистісного здійснення. Низький рівень особистісного здійснення виявлено у 25 осіб, середній – у 43, високий – у 29. До подальшого дослідження були залучені респонденти з низьким (перша група) та високим (друга група) рівнями особистісного здійснення

У дослідженні застосовано Опитувальник часової перспективи Ф. Зімбардо, який складається з 56 пунктів, котрі формують 5 шкал: «негативне минуле», «гедоністичне сьогодні», «майбутнє», «позитивне минуле» та «фаталістичне сьогодні» [4, с. 99–105]. Для математико-статистичної обробки застосовано t-критерій Стьюдента для незалежних вибірок.

Результати досліджень. Показники часової перспективи в різних кластерних групах поліцейських подано в таблиці 1.

За шкалою «Негативне минуле» показник у першій групі склав 3.07 ± 1.02 , у другій групі – 3.92 ± 0.81 . Вірогідних відмінностей між досліджуваними групами поліцейських за цією шкалою не встановлено. Отже, ми можемо припустити, що поліцейські з різним рівнем особистісного здійснення однаково здатні реагувати на негативний досвід, схильні до песимістичного настрою, що зумовлює виникнення переживань.

За шкалою «Гедоністичне минуле» встановлено значущі відмінності між поліцейськими з високим і низьким рівнями особистісного здійснення (4.98 ± 0.71 та 3.01 ± 0.65 відповідно), $p \leq 0.05$. Це свідчить про те, що поліцейські, які мають високий рівень особистісного здійснення, отримують більшу насолоду від свого сьогодні, події минулого або думки про майбутнє не заважають їм відчувати задоволення від життя. Для поліцейських, які перебувають в умовах надмірного стресу та напруження, важливо вміти насолоджуватися своїм життям, що неодмінно впливає на результативність роботи.

За шкалою «Майбутнє» встановлено значущі відмінності між поліцейськими з високим і низьким рівнями особистісного здійснення (5.47 ± 0.76 та 3.41 ± 0.67 відповідно), $p \leq 0.05$. Отримані результати дозволяють стверджувати, що для поліцейських із високим рівнем особистісного здійснення властиві орієнтири на майбутнє, вони більше налаштовані на позитивний результат, ставлять собі мету та прагнуть досягнути успіху, що позитивно відображається на професійній діяльності. Планувати та досягати успіху – показники мотивованої

Таблиця 1

Показники часової перспективи майбутнього в різних кластерних групах поліцейських ($M \pm m$)

Шкали	Поліцейські з низьким рівнем особистісного здійснення	Поліцейські з високим рівнем особистісного здійснення	t	p
Негативне минуле	$3,07 \pm 1,02$	$3,92 \pm 0,81$	0,65	–
Гедоністичне сьогодні	$3,01 \pm 0,65$	$4,98 \pm 0,71$	2,05	0,05
Майбутнє	$3,41 \pm 0,67$	$5,47 \pm 0,76$	2,03	0,05
Позитивне минуле	$4,38 \pm 0,72$	$4,26 \pm 0,77$	0,11	–
Фаталістичне сьогодні	$2,93 \pm 0,77$	$2,45 \pm 0,69$	0,46	–

поведінки особистості, яка орієнтована на успіх особистості, докладає максимум зусиль та очікує нагороду за свої старання в майбутньому.

За шкалою «Позитивне минуле» показник у першій групі склав 4.38 ± 0.72 , у другій – 4.26 ± 0.77 . Вірогідних відмінностей між досліджуваними групами поліцейських за цією шкалою не встановлено. Отже, на підставі отриманих результатів можна зробити висновок, що представники обидвох груп поліцейських із різним рівнем особистісного здійснення однаково сприймають минулий досвід, роблять висновки та враховують помилки в майбутньому. Таким чином, поліцейські позитивно сприймають події, які з ними відбулися в минулому, вони не сприймають їх як травматичні, а можуть ностальгувати за ними та згадують із задоволенням.

Нами не встановлено вірогідних відмінностей між досліджуваними групами поліцейських за шкалою «Фаталістичне сьогодні». Показник у першій групі склав 2.93 ± 0.77 , у другій – 2.45 ± 0.69 . Отримані результати перебувають на рівні низьких значень, що свідчить про відсутність сприйняття поліцейськими свого майбутнього як чогось невідданого та неконтрольованого. Для гармонійного розвитку особистості важливим є відчуття контролю над своїм життям, оскільки це дозволяє їм бути впевненими в можливості змінити його на краще.

Висновки. Проведене емпіричне дослідження не є вичерпним, однак воно окреслює орієнтири для подальших наукових розвідок. У процесі теоретичного аналізу встановлено, що планування власного

майбутнього є важливим параметром професійної діяльності поліцейських, який надає впевненості та готовності досягати успіху, реалізовувати власний потенціал та мати змогу змінити своє майбутнє, беручи відповідальність за своє життя. Отримані результати свідчать, що поліцейським із низьким рівнем особистісного здійснення властиве позитивне сприйняття минулого досвіду. Ці досліджувані в сприйнятті подій минулого схильні вважати їх неконтрольованими та не зовсім підвладними власній волі. Поліцейські першої групи є менш умотивованими на досягнення успіху в майбутньому, більш орієнтованими на отримання задоволення від сьогодні, а не від перспектив успіху в майбутньому. Поліцейські з високим рівнем особистісного здійснення є високоорганізованими, амбітними, орієнтованими на досягнення успіху в майбутньому. Вони не схильні до негативних переживань щодо минулого, задоволені теперішнім, більш важливим для цих досліджуваних є планування, перспективи та досягнення успіху в майбутньому. Слід зауважити, що надмірна орієнтація на реалізацію своїх планів та цілей може викликати відчуття стресу, оскільки така поведінка завжди супроводжується відчуттям нестачі часу та страхом не встигнути виконати поставлені завдання.

Перспективами подальших наукових досліджень слід вважати продовження вивчення уявлень щодо подальшого професійного майбутнього на більш широкій вибірці з урахуванням гендерного аспекту та досвіду роботи в поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко-Бузиль Ю.Ю. «Аксиоми» професіографічного підходу у системі підготовки працівників Національної поліції України. *Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів*: зб. тез Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30 жовтня 2020 р.). Київ : ДНДІ МВС України, 2020. С. 145–147.
2. Мілорадова Н.Е. Особливості застосування професійного сценарного планування в підготовці поліцейського. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*: тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 27 берез. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 91–94.
3. Омелянська В.І. Концептуальний аналіз психологічного благополуччя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2021. № 1. С. 22–26.
4. Психодіагностика стресса: практикум/сост. Р.В. Куприянов, Ю.М. Кузьмина; М-во образ. и науки РФ, Казан. гос. технол. ун-т. Казань : КНИТУ, 2012. 212 с.
5. Штепа О.В. Опитувальник особистісної здійсненності: теоретичні підстави для розробки та результати апробації. *Психологічний часопис*. 2018. № 4. С. 196–223.
6. Bäck T., Vallès L., Padyab M. Police students' perceptions of professional competences: A comparative study of Catalonia and Sweden. *Police Practice and Research*. 2017. № 18(5). P. 478–491.
7. Brinkman S., Kvale S. *Doing interviews*. Sage Publishing, 2018. 186 p.
8. Karp S., Kohlstrom K., Rantatalo O., Payed M. Police students' values of enduring and emerging competence areas in police education. In T. Bjorgo & M.-L. Damen (Eds.), *The making of a police officer: Comparative perspectives on police education and recruitment*. Routledge, 2020. P. 143–169.
9. Kohlström K. Professional development in the Swedish police organization: Police officers' learning pathways. *Human Resource Development Quarterly*. 2021. P. 1–21.
10. Poell R.F., Lundgren H., Bang A., Justice S.B., Marsick V., J., Sung S.-Y., Yorks L. How do employees' individual learning paths differ across occupation? A review of 10 years of empirical research. *Journal of Workplace Learning*. 2018. № 30(5). P. 315–334.
11. Schafer J., Cowper T., Jensen C., Jackson J., Levin B., Myers R.W. *Planning for the future: A primer for police leaders on futures thinking*. National Police Foundation, 2019. 21 p.